

Іващенко М. В. – кандидатка економічних наук, доцентка, доцентка кафедри менеджменту та соціально-гуманітарних дисциплін Харківського навчально-наукового інституту Державного вищого навчального закладу «Університет банківської справи»;

Острроверх П. І. – кандидат економічних наук, професор, завідувач кафедри економічної теорії Львівського національного університету імені Івана Франка, Україна, м. Львів;

Моряк Т. П. – кандидатка економічних наук, доцентка, доцентка кафедри економічної теорії Львівського національного університету імені Івана Франка, Україна, м. Львів;

Стирський М. В. – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економічної теорії Львівського національного університету імені Івана Франка, Україна, м. Львів;

Базецька Г. І. – кандидатка економічних наук, доцентка, доцентка кафедри економіки Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова;

Піскунов Р. О. – кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри обліку та оподаткування Харківського навчально-наукового інституту Державного вищого навчального закладу «Університет банківської справи»;

Можайкіна Н. В. – кандидатка економічних наук, доцентка, доцентка кафедри економічної теорії та міжнародної економіки Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова, Україна, м. Харків.

Учасники «круглого столу» обговорили актуальні проблеми та узагальнили досвід підготовки фахівців за освітніми програмами «Бізнес-економіка» («Business Economics») в українських та закордонних університетах. Особливу увагу було приділено сучасним тенденціям розвитку університетської спеціальності «Економіка». Пропонуємо читачам ознайомитися з виступами учасників «круглого столу».

«БІЗНЕС-ЕКОНОМІКА» («BUSINESS ECONOMICS») ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ НАПРЯМ ВИЩОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ

Шевченко Л. С.

докторка економічних наук, професорка, завідувачка кафедри економічної теорії, гарантка освітньої програми «Бізнес-економіка», Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна, м. Харків

Освітня програма «Business Economics» («Бізнес-економіка») пропонується багатьма провідними університетами світу. Вона об'єднує теоретичний

аналіз економіки з прикладними аспектами підприємництва, дає можливість краще зрозуміти стандартні ділові практики (оптимізацію витрат, одержання прибутку, убезпечення бізнесу та ін.), мінімізувати проблему невизначеності та господарські ризики, розробити стратегію бізнесу.

Утім має місце неоднозначність трактування самого терміна «Business Economics». Його використовують як синонім:

- мікроекономіки: перед бізнес-економістами ставлять завдання розв'язання конкретних питань усередині фірм, обґрунтовувати економічні та управлінські рішення в умовах невизначеності реального світу, зважаючи на поведінку інших суб'єктів мікроекономіки – фірм, споживачів, власників ресурсів (особливо інвестиційних);

- управлінської економіки як сфери застосування економічної теорії до проблем оптимального розподілу економічних ресурсів з обґрунтуванням найліпшої альтернативи, а також до таких сфер підприємницької діяльності, як фінанси, менеджмент, маркетинг і бухгалтерський облік із метою підвищення їх ролі в управлінні прибутковістю бізнес-організації. Ідеться, по суті, про поєднання економічної теорії та науки про управління з метою напрацювання раціональних рішень у приватному та державному секторах економіки;

- економіки підприємства, оскільки «Business Economics» багато в чому пов'язана з функціонуванням ділового підприємства, а об'єктом вивчення є фірма та її економічна поведінка;

- бізнес-менеджменту, адже використовує логіку економіки, математики та статистики для обґрунтування управлінських бізнес-рішень. Бізнес-економіст має знатися на процесах перспективного планування, аналізі внутрішніх і зовнішніх обмежень, з якими стикаються фірми (підприємства) у своїй діяльності та які пов'язані із середовищем бізнесу.

У практичному сенсі закордонні освітні програми «Business Economics» орієнтуються на формування кар'єри студентів у галузях організацій та ринків, міжнародного бізнесу, бізнес-стратегування, корпоративних фінансів, корпоративного управління, взаємовідносин бізнесу та уряду. Практично всі освітні програми працюють на великі корпорації, інвестиційні фірми, урядові установи. Причому в різних університетах світу ступені бакалавра і магістра з таких програм присуджуються не тільки за економічною спеціальністю, а й у галузях бізнесу та менеджменту.

Наприклад, Університет Гарварду (Harvard University) позиціонує «Business Economics» як програму, що має фундаментальне значення для розуміння проблем сучасних фірм. Першочергова увага приділяється економічним перспективам бізнесу, організації фірми, ролі інформації та трансакційних витрат на внутрішньому і зовнішньому ринках, теорії агентів, укладенню договорів та відносинам фірми з клієнтами і постачальниками [1].

Університетська школа економіки Утрехта (Utrecht University School of Economics) стверджує, що слухачі магістерської програми «Economics and Business Economics» будуть працювати не тільки з абстрактними моделями і теоріями, а й застосовувати їх у соціальному контексті. Вони знаходять роботу як консультанти у ТНК, інвестори або розробники проєктів у банках або інших фінансових установах, урядових організаціях, місцевих органах влади, асоціаціях роботодавців, профспілкових органах тощо [2].

Маастрихтський університет (Maastricht University) пропонує бакалаврську програму «Economics and Business Economics», «родзинкою» якої є навчання на основі досліджень проблем у бізнесі. У 2019 році програма посіла третє місце у національному рейтингу Keuzegids Universiteiten в категорії «Економіка та бізнес»; друге місце в національному рейтингу кращих досліджень Elsevier і рекомендується 87 % студентів [3].

Університет Антверпена (University of Antwerp) має аналогічну магістерську програму. Обов'язковими навчальними дисциплінами є: етичний та стійкий бізнес; методи дослідження в бізнес-економіці; стратегічне управління; наука про дані; фінанси; маркетинг; європейський та міжнародний менеджмент. Усі слухачі виконують міжнародний консалтинговий проєкт, який передбачає розв'язання реальної організаційної проблеми, пов'язаної з широкою областю управління, сформульованою конкретною бельгійською компанією. Результати і рекомендації надсилаються в компанію [4]. Університет VUB у Брюсселі (Vrije Universiteit Brussel, VUB) пропонує схожу за змістом бакалаврську програму [5].

Зазначу також, що більшість закордонних університетських програм «Business Economics» (бакалаврських і магістерських) мають певну галузеву і професійну спеціалізацію, що відображається на їх змісті. Так, Університет Амстердама (Amsterdam School of Economics) пропонує річну магістерську програму Business Economics за трьома напрямками спеціалізації: «Економіка та стратегія управління»; «Конкурентне право та економіка»; «Нейроекономіка». Ефективність програми вимірюється такими показниками її випускників: середній час на пошуки роботи – 3 місяці; середня стартова зарплата – 3000 євро; можливість роботи у таких організаціях, як ТНК, фінансові установи, консалтингові та аналітичні центри, урядові установи, неприбуткові та некомерційні організації [6].

Навчання на економічному факультеті Університету Центральної Флориди (University of Central Florida) (США) орієнтується на підготовку економічних асистентів у приватних і державних установах, переважно в таких галузях, як охорона здоров'я, транспорт та енергетика, експертів у складанні звітів, проєктуванні опитувань в роботі з великими обсягами даних. Приблизно половина економістів працюють на федеральний уряд [7].

Університет Сан-Дієго (University of San Diego) (США) готує аналітиків у галузі інвестиційного банкінгу та державної політики управління (оподаткування, субсидії, тарифи, квоти). Причому до програми включено навчальні дисципліни з психології менеджменту («Організаційна поведінка») та права («Бізнес-право») [8].

Кентерберійський університет у Новій Зеландії (University of Canterbury) пропонує спеціалізацію «бакалавр комерції». У рамках програми особлива увага приділяється навчальній дисципліні «Економічне мислення для бізнесу». У ній розглядається застосування економічних знань для оптимізації проблем бізнесу та реального світу [9].

В Україні передумови для розвитку даного напрямку вищої економічної освіти є. Сучасний бізнес (малий, середній, великий) потребує фахівців із новими підходами до розв'язання економічних проблем, навичками розроблення і втілення економічних стратегій на різних рівнях господарювання, тобто бізнес-економістів. Зростає також індивідуальний запит на заняття підприємництвом. Як наслідок – освітні бакалаврські та магістерські програми «Business Economics» починають пропонувати дедалі більше університетів. Серед них: Львівський національний університет імені Івана Франка, Національний університет «Львівська політехніка», Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Національний транспортний університет, Полтавський університет економіки і торгівлі (бакалаврські освітні програми), Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Київський національний університет технологій та дизайну, Національний університет «Житомирська політехніка» (магістерські освітні програми).

Більшість вітчизняних освітніх програм «Business Economics» формують у студентів уміння: здійснювати комплексний економічний аналіз стану, функціонування та розвитку суб'єктів господарювання, а також їх функціональних підсистем; аналізувати бізнес-середовище, кон'юнктуру ринку, виявляти перспективні напрями розвитку бізнесу в міжнародному, національному, регіональному та галузевому контексті; оцінювати рівень конкурентоспроможності бізнесу, визначати резерви його підвищення та здійснювати необхідні для цього заходи; самостійно розробляти та впроваджувати бізнес-проекти, виявляти проблеми в бізнес-діяльності при аналізі конкретних ситуацій, пропонувати способи їх розв'язання та інші.

Утім відзначу кілька важливих закономірностей сучасного суспільства, які позначаються на розвитку освітніх програм «Business Economics» в Україні і дозволяють університетам знайти свою «нішу» на ринку освітніх програм.

Перша закономірність – світ рухається до *цифрової економіки*. Уряди розвинених країн, починаючи з 2011–2013 рр., реалізують спеціальні масштабні стратегії цифрової трансформації економіки та бізнес-моделей, до чого мусять бути готовими економісти й менеджери. Цифрова економіка потребує бізнес-економістів, які вміють працювати з цифровими технологіями, збирати та опрацьовувати великі дані, управляти новими бізнес-процесами, розробляти цифрові стратегії бізнесу. Серед них: економіст-аналітик, бізнес-консультант, форсайтер, цифровий економіст, експерт з аналізу Big Data, експерт із клієнтського досвіду (Customer Experience, CX), економіст-конкурентолог, експерт із питань фінансово-економічної безпеки, керівник бізнес-проектів та ін. Університетські освітні програми «Business Economics» мають це враховувати. Вони повинні формувати у майбутніх бізнес-економістів «цифрову» грамотність (компетентність), яка визнана ЄС однією з 8 ключових компетентностей для повноцінного життя та діяльності.

Друга закономірність – в Україні відбувається формування *правової економіки*. Юристи-практики стверджують, що кожне економічне та управлінське рішення має базуватися на знанні права, бути юридично оформленим у вигляді наказу, розпорядження, доручення та узгоджене з чинним законодавством. З цим погоджуються і досвідчені менеджери: для зменшення ризиків бізнес-середовища потрібно розробляти корпоративні правові стратегії, застосовувати різноманітні юридичні інструменти створення конкурентних переваг бізнес-організацій. Але для цього потрібні юридичні знання. Тому освітня програма «Business Economics», яка не тільки поєднує вивчення економіки та управління, а ще й пропонує вивчення права та правових аспектів бізнесу, набуває важливих конкурентних переваг. Можна очікувати, що її випускники додатково сформують важливі правові компетентності і зможуть: організовувати систему економічної безпеки підприємства, здійснювати моніторинг ризиків і загроз, уживати заходи з їх усунення та нейтралізації; розробляти антикорупційну політику підприємства, процедури антикорупційного комплаєнсу; здійснювати юридичний супровід господарської діяльності – угод, процесів створення та реорганізації бізнесу, транскордонного економічного співробітництва тощо.

Саме такі перспективи підготовки бізнес-економістів створює НЮУ імені Ярослава Мудрого. Науково-навчальний потенціал вишу дозволяє студентам опанувати різноманітні навчальні дисципліни (обов'язкові, за вибором студентів, сертифікатні): «Фінансове та податкове право», «Інвестиційне право», «Економічне право», «Антикорупційний комплаєнс», «Трудове право», «Корпоративне право», «Правовий захист економічної конкуренції» та інші. Юридичний університет дає ще широкі перспективи спілкування майбутніх бізнес-

економістів із провідними юристами – викладачами і практиками, участі у спільних зі студентами юридичних факультетів наукових заходах, пошуку юридичних радників і ділових партнерів для майбутнього бізнесу.

Отже, освітні програми «Business Economics» мають значні перспективи розвитку в Україні, але потребують перегляду багатьох підходів до науково-методичного наповнення та реалізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. The official site of the Harvard University. URL: <https://www.extension.harvard.edu/>.
2. The official site of the Utrecht University. URL: <https://www.uu.nl/bachelors/en/economics-and-business-economics>.
3. The official site of the Maastricht University. URL: <https://www.maastrichtuniversity.nl/education/bachelor/bachelor-economics-and-business-economics>.
4. The official site of the University of Antwerp. URL: <https://www.uantwerpen.be/en/study/education-and-training/business-economics/about-the-programme/>.
5. The official site of the Vrije Universiteit Brussel (VUB). URL: <https://www.vub.be/en/faculty/social-sciences-solvay-business-school#faculty>.
6. The official site of the University of Amsterdam. URL: <https://ase.uva.nl/content/masters/business-economics/business-economics.html>.
7. The official site of the University of Central Florida. URL: <https://business.ucf.edu/degree/economics-business/>.
8. The official site of the University of San Diego. URL: <https://www.sandiego.edu/business/undergraduate/business-economics/>.
9. The official site of the University of Canterbury. URL: <https://www.canterbury.ac.nz/study/subjects/business-economics/>.

ПЕРЕДУМОВИ ПРОЄКТУВАННЯ ПРОГРАМИ «БІЗНЕС-ЕКОНОМІКА» З УРАХУВАННЯМ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Федулова Л. І.

докторка економічних наук, професорка, завідувачка Центру досліджень економічної політики Інституту експертно-аналітичних та наукових досліджень Національної академії державного управління при Президентові України, Україна, м. Київ

В останні десятиліття діяльність усіх суб'єктів господарювання істотно змінилася під впливом глобальних соціально-економічних та інформаційно-комунікаційних процесів. У світлі нових тенденцій стає зрозумілим прагнен-